МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ДАБІЖА ДМИТРО ВІКТОРОВИЧ

УДК 343.985:681.3

ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКІВ ТА АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістка;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Хахановський Валерій Георгійович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри інформаційних технологій

Офіційні опоненти:
доктор юридичних наук, професор
Клименко Ніна Іванівна,
Європейський університет,
професор кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Інституту права та безпеки підприємництва

доктор юридичних наук, професор
Лук'янчиков Євген Дмитрович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності

Захист відбудеться «20» квітня 2017 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «17» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливим напрямом діяльності держави в сучасних умовах є розслідування кримінальних правопорушень, в структурі і характері яких останнім часом відбулися зміни. Зростання кількості кримінальних правопорушень (2016 р. зареєстровано 575,6 тис. кримінальних правопорушень, що на 5,0 % більше, ніж в аналогічному попередньому періоді, в 2015 р. – 546,1 тис., що на 10,4 % більше, ніж у 2014 р.), зміна якісних показників злочинності, професійність і жорстокість злочинців, міжрегіональний характер та організованість їх дій змушують працівників правоохоронних органів дедалі частіше звертатися до можливостей обліків та автоматизованих інформаційних систем.

Серед причин недостатнього рівня розслідування кримінальних правопорушень (2016 р. розслідувано 178,5 тис. кримінальних правопорушень, що на 12,7 % менше, ніж в аналогічному попередньому періоді, 2015 р. – 204,4 тис., що на 7,9 % менше, ніж у 2014 р.) – комплекс проблем у сфері обліків та автоматизованих інформаційних систем.

Так, у 2016 р. в Україні за допомогою оперативно-довідкових і розшукових обліків розслідувано 35,8 тис., 2015 р. – 44,5 тис., 2014 р. – 49,8 тис. кримінальних правопорушень. Їх питома вага від загальної кількості розслідуваних становила в 2016 р. – 20,0 %, 2015 р. – 21,8 %, 2014 р. – 22,4 %.

Оскільки розслідування кримінальних правопорушень є пошуково-пізнавальною діяльністю, важливу роль мають відігравати її інформаційне забезпечення, раціональна організація й уміле використання відомостей, зосереджених в обліках та автоматизованих інформаційних системах правоохоронних органів.

Проте розробка, впровадження й використання обліків та автоматизованих інформаційних систем в органах і підрозділах Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) має здебільшого безсистемний, стихійний характер, оскільки здійснюється окремими підрозділами. Як правило, окреслені процеси потребують унормування відповідно до положень чинного законодавства, узгодженості, а також спеціально розроблених методів і окремих методик. До того ж сьогодні практиці бракує адекватного наукового забезпечення.

Теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження становили наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців з криміналістики, кримінального процесу, теорії оперативно-розшукової діяльності, серед них: В. П. Абросимов, Ю. П. Аленін, К. В. Антонов, В. П. Бахін, Р. С. Бєлкін, В. В. Бірюков, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. М. Глушков, В. Г. Гончаренко, В. Я. Горбачевський, О. М. Джужа, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, А. В. Мовчан, Д. Й. Никифорчук, В. О. Образцов, Ю. Ю. Орлов, М. А. Погорецький,

М. С. Полєвой, Д. П. Рассейкін, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, М. О. Селіванов, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалова, В. Г. Хахановський, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило та ін.

Окремі аспекти використання обліків та автоматизованих інформаційних систем досліджували вітчизняні вчені з різних галузей права, зокрема: В. А. Алексєєв, К. І. Бєляков, В. А. Буржинський, А. Е. Волкова, С. В. Кадук, Р. А. Калюжний, І. В. Ковтун, В. А. Колесник, С. М. Круль, І. В. Мартиненко, В. І. Пашко, Ю. О. Пілюков, Ю. В. Попов, Є. Ю. Свобода, М. Г. Чернець, М. Я. Швець, І. Р. Шинкаренко.

Проте, не заперечуючи вагомий науковий внесок згаданих вчених, слід констатувати, що опрацьовувалася поставлена проблема переважно фрагментарно, у контексті певних досліджень та аспектів.

Отже, питання інформаційного забезпечення та його застосування при розслідуванні кримінальних правопорушень потребують подальших розробок і вдосконалення. Наведені обставини зумовили актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до Національної програми інформатизації (Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР), Основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки (Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V), Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю (Указ Президента України від 31 січня 2006 р. № 80/2006), Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційних систем органів внутрішніх справ (спільний наказ Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України від 17 листопада 2012 р. № 115/1046), Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України (наказ МВС України від 12 жовтня 2009 р. № 436), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ України на 2014–2017 рр., схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2013 р. № 28). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 29 січня 2013 р. (протокол № 1), зареєстровано та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (2013 р., реєстр. № 1325).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні нових та розвитку чинних теоретичних положень, а також практичних можливостей використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, надання пропозицій і практичних рекомендацій.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

– розкрити передумови виникнення і генезис використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, здійснити їх класифікацію;

– визначити завдання, форми, суб'єктів використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень;

– з'ясувати організаційно-правові особливості використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, надати пропозиції та рекомендації щодо вирішення проблемних питань;

– висвітлити особливості автоматизованих інформаційних систем МВС України, визначити місце системи обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень;

– розробити алгоритм дій із використання Інтегрованої інформаційно-пошукової системи МВС України (ІІПС), інших автоматизованих інформаційних систем та обліків для встановлення певних об'єктів чи фактів у загальних слідчих ситуаціях щодо встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення;

– узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, довести можливість поширення позитивного досвіду в Україні;

– надати пропозиції щодо підвищення ефективності ІІПС при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у кримінальному провадженні під час використання обліків та автоматизованих інформаційних систем.

Предмет дослідження – використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Використовувались загальнонаукові методи, зокрема: *історичний* – дозволив дослідити передумови виникнення, головні етапи становлення й розвитку обліків та автоматизованих інформаційних систем у правоохоронній сфері; виділити й охарактеризувати етапи розвитку обліків та автоматизованих інформаційних систем для розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1)*; логічний* – уможливив визначення окремих ключових категорій і понять, виявлення зовнішніх та внутрішніх зв'язків спеціальних, технологічних, організаційних та правових явищ (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.2); *статистичний* – дозволив оцінити основні результати використання обліків та автоматизованих інформаційних систем експертними службами МВС України, слідчими, оперативними та інформаційними підрозділами органів Національної поліції України (ОНП),

виявити проблеми та шляхи їх вирішення (підрозділи 2.2, 3.2); за допомогою *методу класифікації* упорядковано інформацію, обліки, інформаційні системи та ін. (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); *структурно-функціональний* – надав можливість визначити відповідність та співвідношення методик, методів та засобів при вирішенні криміналістичних завдань (підрозділи 1.2, 2.2, 3.2); *соціологічний* – уможливив вивчення широкого спектра думок практичних працівників різних підрозділів ОНП щодо досліджуваних проблем (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2).

До того ж використовувалися методи *системного підходу*, *моделювання*, загальнонауковий інструментарій (*спостереження, експеримент*), окремі методи певних наук, зокрема криміналістики, інформатики та кібернетики.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані ОНП, Генеральної прокуратури України за 2014–2016 рр.; результати вивчення матеріалів 57 кримінальних проваджень; зведені дані опитувань 216 працівників органів внутрішніх справ (Національної поліції) України, зокрема керівників територіальних підрозділів, слідчих, оперативних працівників із Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Чернігівської областей та міста Києва у період 2012–2016 рр. Також використано власний досвід практичної роботи дисертанта в інформаційних підрозділах МВС України та ОНП.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням проблемних питань обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень в умовах реформування системи правоохоронних органів.

У дослідженні сформульовані положення та рекомендації, спрямовані на розв'язання важливої наукової проблеми – інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, отримані висновки визначають перспективи наукового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема:

вперше:

– розроблено алгоритм дій слідчого та оперативного працівника з пошуку даних в ІІПС, інших автоматизованих інформаційних системах та обліках при розслідуванні кримінальних правопорушень у загальних слідчих ситуаціях щодо встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 185 (крадіжка), 186 (грабіж) і 190 (шахрайство) КК України;

– запропоновано напрями підвищення рівня достовірності інформації в ІІПС при розслідуванні кримінальних правопорушень шляхом вжиття заходів організаційно-управлінського характеру, посилення щомісячного контролю за повнотою формування, своєчасного надання до обліку первинних документів, забезпечення належного рівня взаємодії зі структурними підрозділами та галузевими службами, проведення додаткових занять із працівниками, які беруть участь у формуванні ІІПС;

– класифіковано обліки та автоматизовані інформаційні системи, які застосовуються у кримінальному провадженні: за територіальним рівнем зосередженості; функціональним призначенням; типами інформаційних ресурсів; рівнем автоматизації; порядком доступу до інформації; відомчою належністю;

– розроблено низку змін і доповнень до ст. ст. 25–28 Закону України «Про Національну поліцію», які стосуються повноважень поліції у сфері інформаційного забезпечення, у тому числі при розслідуванні кримінальних правопорушень; ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) щодо трансформації Єдиного реєстру досудових розслідувань в Електронну систему досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, із розмежуванням на окремі відомчі сегменти органів, що здійснюють досудове розслідування та судовий розгляд;

удосконалено:

– наукові погляди на систему інформаційного забезпечення кримінального провадження під час збирання, реєстрації, накопичення, опрацювання, систематизації інформації, яка може бути використана суб'єктами, які наділені певними правами і обов'язками чинним законодавством (слідчий, експерт, оперативний працівник та ін.) при розслідуванні;

– етапи розвитку обліків та автоматизованих інформаційних систем (запровадження у практичну діяльність поліцейських служб (ОВС); централізація обліків і створення мереж; комп'ютеризація системи обліків; створення обліків та автоматизованих інформаційних систем міжвідомчого характеру, розвиток міждержавних обліків та автоматизованих інформаційних систем; удосконалення їх функціонування);

– завдання, функції, можливості та напрями використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень щодо ідентифікації затриманих злочинців, встановлення їх злочинного минулого, сприяння розшуку злочинців, що переховуються, систематизації та накопичення з метою багаторазового використання такої інформації;

– позиції щодо оцінювання рівня достовірності та об'єктивності інформації, що міститься в ІІПС – інформація, вміщена з документальних інформаційних систем (первинні документи у вигляді кримінальних проваджень, оперативно-розшукових, наглядових справ та ін.), фактографічних інформаційних систем з автоматичною реєстрацією (системи банківських установ, навчальних закладів, операторів мобільного зв'язку, провайдерів тощо) є повністю достовірною; інформація з алфавітних, інформаційних, пізнавальних, спеціальних, статистичних та інших карток, неавтоматизованих фактографічних інформаційних систем – частково достовірною, інша інформація – недостовірною;

дістало подальший розвиток:

– певні аспекти щодо ролі та значення методів і засобів криміналістичної інформатики, кібернетики в правоохоронній сфері, зокрема під час упровадження алгоритмізації, яка кардинально підвищує якість розслідування кримінальних правопорушень;

– погляди на поняття «криміналістична інформація», під яким пропонується розуміти систематизовані дані про людей, способи і засоби вчинення правопорушень, про викрадені речі або предмети, сліди та речові докази, а також інші об'єкти, що мають значення для розслідування правопорушень; «правова інформація», яка є видовим поняттям інформації загалом, має специфічні особливості (відомості, які використовують при розслідуванні кримінальних правопорушень, судовому розгляді проваджень);

– підходи до проблеми інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах щодо своєчасного формування і тактично грамотного використання комплексу обліків та автоматизованих інформаційних систем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – під час опрацювання законопроектів стосовно внесення змін і доповнень до КПК України, Закону України «Про Національну поліцію» (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 20 січня 2017 р.);

– *практичній діяльності* слідчих підрозділів – як рекомендації щодо використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, у нормотворчій діяльності, при проведенні занять у системі службової підготовки (акт впровадження ГСУ НП України від 31 березня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Криміналістична інформатика», «Інформаційне право», «Інформаційне забезпечення ОНП» тощо для слухачів і курсантів, а також при підготовці навчальних програм, лекцій та навчально-методичних комплексів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 3 червня 2016 р., акт впровадження Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка від 7 червня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні висновки й результати дисертаційного дослідження отримані на підставі особистих розвідок автора. Дисертація є самостійною науковою працею. У наукових публікаціях у співавторстві із В. Г. Хахановським участь автора полягає: в дефініції досліджуваних понять «криміналістична інформація», за допомогою якої формується уявлення про об'єкт пізнання; в аналізі проблем застосування інформаційних систем, які орієнтовані на використання їх при проведенні слідчих (розшукових) дій та розслідуванні кримінальних правопорушень; у

визначенні можливостей та перспектив використання ІІПС при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Апробація результатів дисертації. Основні положення наукового дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарі, зокрема: «Інтегрована інформаційно-пошукова система ОВС України як основа ефективної протидії злочинності» (м. Харків, 27 травня 2015 р.); «Можливості інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень» (м. Одеса, 26 листопада 2015 р.); «Проблеми застосування інформаційних систем ОВС України під час розслідування кримінальних правопорушень» (м. Львів, 17 грудня 2015 р.); «К вопросу о классификации учетов и информационных систем во время расследования уголовных правонарушений» (м. Мінськ, 20 травня 2016 р.); «Передові методи алгоритмізації та аналізу в діяльності правоохоронних органів» (м. Київ, 8 липня 2016 р.); «Використання інформаційних систем для візуального аналізу даних в боротьбі з кіберзлочинністю» (м. Одеса, 21 жовтня 2016 р.); «Напрями підвищення кваліфікації кадрів підрозділів Національної поліції з розслідування кримінальних правопорушень» (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в 12 наукових працях, серед яких чотири наукових статті – у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому правовому виданні, а також у семи тезах доповідей у збірниках науково-практичних конференцій та семінару, у тому числі одна – у виданні іншої держави.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поєднаних сьома підрозділами, висновків, списку використаних джерел (202 найменування на 22 сторінках) і одинадцяти додатків на 54 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 288 сторінок, із них обсяг основного тексту 212 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; висвітлено зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об’єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження; публікації основних положень дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Теоретичні засади використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» складається із трьох підрозділів і формує підґрунтя роботи.

У підрозділі 1.1. «Основні етапи становлення обліків та автоматизованих інформаційних систем, генезис їх використання при розслідуванні кримінальних правопорушень» на основі аналізу генезису та вивчення практики ОНП (ОВС) України доведено, що передумовами

виникнення обліків та автоматизованих інформаційних систем були проблеми ідентифікації, накопичення, зберігання, систематизації (оброблення) та використання інформації про певні об’єкти.

Зазначено, що започаткування і розвиток обліків та автоматизованих інформаційних систем охоплюється, такими тісно пов’язаними між собою етапами: 1) запровадження у практичну діяльність поліцейських служб (ОВС) – засвідчує суттєві зміни в сутності обліків; 2) централізація обліків і створення мережі – становить фундамент будови сучасних форм обліків та автоматизованих інформаційних систем; 3) комп’ютеризація системи обліків – відбиває зміни в технології користування обліками та автоматизованими інформаційними системами; 4) створення обліків та автоматизованих інформаційних систем міжвідомчого характеру, розвиток міждержавних обліків та автоматизованих інформаційних систем; 5) удосконалення функціонування, у тому числі інтеграції існуючих автоматизованих інформаційних систем.

Встановлено, що сьогодні особливе місце серед джерел інформації належить облікам та базам даних різних за цільовим призначенням та відомчою належністю автоматизованих інформаційних систем (ІІПС, ІС «ОДК», ІПС «Оріон», ІМІТС «Аркан», ІБнД про ТЗ (НАІС), АДІС «ДАКТО-2000» та «Сонда» тощо). Зокрема, під час опитування працівників правоохоронних органів 62,9 % респондентів підтвердили необхідність звернення до ІІПС за інформацією. При цьому вони наголосили, що найчастіше користуються такими обліками та автоматизованими інформаційними системами, а саме: ІІПС – 84,3 %; АДІС «ДАКТО-2000» та «Сонда» – 34,3 %; ІМІТС «Аркан» – 22,9 %; ІПС «Оріон» – 18,6 %; ІБнД про ТЗ (НАІС) – 17,1 %; ІС «ОДК» – 15,7 %; інші – 11,4 %.

У підрозділі 1.2. «Види обліків та автоматизованих інформаційних систем, що використовуються при розслідуванні кримінальних правопорушень», ґрунтуючись на доробку науковців, запропоновано таку класифікацію обліків та автоматизованих інформаційних систем: *за вертикаллю:* вирізняють міждержавні (глобальна ІС – ООН, ІС Інтерпол та регіональна ІС Робочого апарату Укрбюро Інтерполу); центральні (функціонують на рівні центральних органів, які проводять досудове розслідування та ОРД, інших органах на рівні апаратів); регіональні (функціонують на рівні обласних органів, які проводять досудове розслідування та ін.); територіальні (функціонують на рівні місцевих органів, які проводять досудове розслідування тощо) та *горизонталлю:* галузеві – функціонують на рівні підрозділів (служб) органів, які проводять досудове розслідування та ін.; *функціональним призначенням* (оперативно-розшукові; оперативно-довідкові та довідково-допоміжні); *типами інформаційних ресурсів* (документальні та фактографічні); *рівнем автоматизації* (неавтоматизовані та автоматизовані); *порядком доступу* до інформації в інформаційних системах (загальнодоступні й ті, що мають обмеження на доступ користувачів до ресурсів системи); *відомчою належністю* (обліки правоохоронних та інших органів).

Уточнено визначення інформаційної системи – сукупності організаційно-технічних заходів, спрямованих на поєднання та упорядкування, оброблення, захист інформаційних ресурсів (об'єктів обліку) з метою надання автоматизованого доступу й видачі даних у вигляді, зручному для сприйняття користувачем.

Наголошено, що найпоширенішими інформаційними системами в підрозділах правоохоронних органів є інформаційно-довідкова, інформаційно-пошукова системи. Для узагальненого визначення інформаційно-пошукових систем (як автоматизованих, так і неавтоматизованих) на практиці доволі часто послуговуються терміном «обліки». Більшість (54,3 %) опитаних працівників ОНП (ОВС) упевнені, що «обліки» та «інформаційні системи» мають загальні властивості. Зокрема, облік номерних речей; викрадених (втрачених) документів; антикваріату; викраденого та зареєстрованого автомототранспорту; викраденої, втраченої, знайденої, зданої зброї тощо. Встановлено, що саме поняття інформаційної системи найповніше розкриває рівень будь-якого обліку. Запропоновано авторське визначення обліків, під якими слід розуміти інформаційні системи, що забезпечують уведення, пошук, узагальнення, зберігання, накопичення та видачу інформації про певні об'єкти та явища. Виокремлено головну відмінність автоматизованих серед інших інформаційних систем, якою є їх реалізація за допомогою автоматизованих засобів (ЕОМ), що забезпечують вироблення рішень на основі автоматизації інформаційних процесів.

У підрозділі 1.3. «Завдання, форми, суб'єкти використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» зосереджено увагу на особливостях інформаційних правовідносин у цій сфері. Спираючись на порівняльний аналіз концепцій вітчизняних та зарубіжних науковців, доведено, що ефективність розслідування кримінальних правопорушень визначається адекватним криміналістичним забезпеченням. Разом із тим проблеми інформаційного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень потребують розв'язання на рівні КПК України. Такої ж думки дотримується й більшість (87 %) опитаних працівників ОНП – кандидатів на посади начальників територіальних підрозділів (управління, відділи, відділення) Головних управлінь Національної поліції.

Обґрунтовано, що у процесі розслідування обліки та автоматизовані інформаційні системи незалежно від їх цільового призначення та відомчої належності вирішують завдання з пошуку корисної інформації про певні об'єкти, факти тощо.

Надано поняття криміналістичної інформації як систематизованих даних про людей, способи і засоби вчинення правопорушень, про викрадені речі або предмети, сліди та речові докази, а також інші об'єкти, що мають значення для розслідування правопорушень. Серед джерел криміналістичної інформації названо обліки та автоматизовані інформаційні системи, у тому числі – ІІПС, кримінологічні, статистичні, криміналістичні, оперативно-розшукові,

оперативно-довідкові, довідково-допоміжні обліки, а також Єдині та Державні реєстри інформаційної мережі Міністерства юстиції України, інших державних установ. Інформаційні процеси при розслідуванні кримінальних правопорушень є складними та специфічними. Вони певною мірою охоплюють практично всі підрозділи поліції, а також інших правоохоронних органів, міністерств та відомств України. Безперервність таких процесів забезпечують обліки та автоматизовані інформаційні системи, які надають систематизовану і оброблену інформацію з певних джерел. Система збирання, обробки і зберігання інформації охоплює, зокрема, статистичні, оперативно-довідкові, криміналістичні обліки тощо. Об'єктами таких відносин є інформація (правова, судова, доказова, оперативно-розшукова, орієнтовна, тактична, оперативно-тактична, криміналістично значуща, первинна, слідча, криміналістична тощо), що пізнається лише тими суб'єктами, які наділені певними правами і обов'язками чинним законодавством (слідчий, експерт, оперативний працівник та ін.).

Розділ 2 «Особливості використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» складається із двох підрозділів, у яких розглядаються організаційно-правові особливості та застосування обліків й автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні окремих видів кримінальних правопорушень.

У підрозділі 2.1. «Організаційно-правові особливості використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» проаналізовано закони та підзаконні акти, що становлять підґрунтя для функціонування та застосування обліків й автоматизованих інформаційних систем.

Документи, які регулюють таку діяльність, поділено на п'ять груп. Першу складають Конституція України, закони, постанови Кабінету Міністрів, укази Президента, в яких ідеться про необхідність і доцільність організації в певній галузі та відомстві облікової діяльності; другу – міжвідомчі нормативно-правові документи, що регламентують діяльність певних відомств (міністерств, бюро, Генеральної прокуратури України тощо) зі створення та функціонування обліків або автоматизованих інформаційних систем в їх відомствах; третю – відомчі накази, що затверджують інструкції, положення, які регламентують діяльність певної служби й визначають види обліків або автоматизованих інформаційних систем, які створюються та функціонують в їх структурі; четверту – відомчі накази, що затверджують інструкції, порядки, які регулюють певний вид обліку або автоматизованих інформаційних систем; п'яту – доручення, роз'яснення, що передбачають організацію певного обліку або алгоритму дій користувачів із формування певних автоматизованих інформаційних систем.

Для розв'язання проблем організаційно-правового регулювання функціонування обліків та автоматизованих інформаційних систем запропоновано внести відповідні зміни у частині повноважень поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення, надавши у ст. ст. 25–28 Закону

України «Про Національну поліцію» право вести власні бази (банки) даних для реалізації покладених на неї завдань, визначених ст. 23 цього Закону. У зв'язку із відсутністю можливостей повної інтеграції Єдиного реєстру досудових розслідувань з ІІПС для використання актуальної та достовірної інформації, вміщення її в усі чинні інформаційні підсистеми запропоновано внести зміни у ст. 214 КПК України, передбачивши трансформацію Єдиного реєстру досудових розслідувань в Електронну систему досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, із розмежуванням на окремі відомчі сегменти органів, що здійснюють досудове розслідування та судовий розгляд.

Проаналізовано інформаційні системи МВС: ІІПС – «Єдиний облік», «Затримані та доставлені», «Злочин», «Особа», «Розшук», «Пізнання», «Угон», «Викрадені (втрачені) документи», «Річ», «Антикваріат», «Кримінальна зброя», «Зареєстрована зброя», «Адміністративне правопорушення», «Мігрант», «Корупція», «Кримінальна статистика», «ЄДРПОУ», «Домашній арешт», «Слідство: доручення», а також ІС «ОДК», АДІС «ДАКТО-2000», ІБнД про ТЗ (НАІС), ІМІТС «Аркан», інших відомств – ЄРДР тощо. Зазначено, що основна проблема сучасного етапу полягає вже не у збиранні й накопиченні даних, а в тому, щоб у найкоротші строки провести якісний аналіз достовірних фактів, виявити корисну інформацію, а також підготувати на її основі рішення, спрямовані на виявлення та розслідування конкретного кримінального правопорушення.

Наголошено, що проблеми, які негативно позначаються на об'єктивності та достовірності інформації, потребують розв'язання на рівні КПК України, про що свідчать, у тому числі, результати перевірок ГУМВС, УМВС України (нині – ГУНП) стану формування та використання ІІПС. Зокрема, під час опитування виявлено, що тільки 40 % працівників ОНП довіряють інформації, отриманій з
обліків та інформаційних систем, а решта – частково.

Для підвищення рівня об'єктивності та достовірності інформації, що міститься в ІІПС, запропоновано вжити заходів організаційно-управлінського характеру для вдосконалення роботи працівників територіальних інформаційних підрозділів (управлінь, відділів, відділень ГУНП), посилити щомісячний контроль за об'єктивністю та повнотою формування інформаційних підсистем, своєчасністю надання до обліку первинних документів, забезпечити належний рівень взаємодії зі структурними підрозділами та галузевими службами у частині формування інформаційних ресурсів, їх використання в повсякденній оперативно-службовій діяльності, ініціювати проведення додаткових занять із працівниками, які беруть участь у формуванні ІІПС (вивчення нормативних документів, які регламентують формування інформаційних підсистем ІІПС), оскільки до цих систем має вміщуватися достовірна інформація про об'єкти обліку, достатня для вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами.

У підрозділі 2.2. «Використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні окремих видів кримінальних правопорушень» зазначено, що стосовно кожного чинника, який впливає на ситуацію, певну частку інформації можна отримати з обліків та автоматизованих інформаційних систем. Засвідчують це й результати анкетування. Зокрема, виникала необхідність у використанні даних інформаційних систем щодо кожного кримінального правопорушення у 85,7 % опитаних працівників ОНП (ОВС) України; щодо деяких – у 12,9 %; при цьому не визначилися лише 1,4 % респондентів. Практично щодо кожного кримінального правопорушення часто виникала необхідність у використанні даних персонального оперативно-довідкового обліку (перевірка на наявність судимості особи) у 97,1 % опитаних; до таких обліків не зверталися 1,4 % працівників; така сама частина опитаних зверталася до таких обліків доволі рідко. Імовірність розкриття кримінального правопорушення за наявності вилучених з місця події слідів рук оцінюється як висока у 58,6 % респондентів; 40 % вважають її невисокою; упевнені, що такої ймовірності взагалі немає – 1,4 % працівників.

Наголошено, що привнесення в криміналістичну реєстрацію положень теорії слідчих ситуацій дозволяє складати алгоритми дій працівників при зверненні до криміналістичних обліків залежно від ситуації, що склалася. Зважаючи на специфіку дослідження, визначено алгоритмами дій, спрямованих на встановлення певних об’єктів чи фактів, отримання інформації про них із використанням можливостей, які надають ІІПС, інші автоматизовані інформаційні системи та обліки. Виокремлено деякі загальні слідчі ситуації щодо встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 190 (шахрайство) КК України, що поширені у практичній діяльності та безпосередньо впливають на ефективність розслідування. Зокрема: правопорушника затримано з документами, що посвідчують його особу; правопорушника затримано без документів; на місці вчинення кримінального правопорушення виявлено документи, що могли належати правопорушнику; правопорушника не затримано і відомостей про його місцезнаходження немає; на місці вчинення кримінального правопорушення є сліди, що могли бути залишені правопорушником; правопорушник з місця вчинення кримінального правопорушення втік і дані про нього та його місцезнаходження невідомі. Акцентовано на тому, що з огляду на розмаїтість завдань проведення слідчих (розшукових) дій, необхідність з’ясування різних обставин та ситуацій, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, важко передбачити всі варіанти використання інформаційних систем. Але навіть розглянуті можливості обліків та автоматизованих інформаційних систем доводять ефективність їх використання при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Розділ 3 «Удосконалення використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» складається із двох підрозділів, в яких проаналізовано вітчизняний і

зарубіжний досвід застосування обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень, висвітлено можливості поширення позитивного досвіду в Україні.

У підрозділі 3.1. «Застосування кращого закордонного та вітчизняного досвіду використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень» розглянуто дискусійні аспекти розширення переліку перевірних дій (які дають первинну інформацію про кримінальні правопорушення), що можна проводити до початку кримінального провадження (до внесення відомостей до ЄРДР), розглянуто можливості закордонних обліків та автоматизованих інформаційних систем.

Приділено увагу зарубіжному досвіду правового регулювання питань створення й використання інформаційних систем у правоохоронних органах різних країн, визначено, що у процесі побудови вітчизняних систем доцільно послуговуватися, зокрема, позитивним досвідом застосування міжнародного поліцейського банку даних, використання можливостей НЦБ Інтерполу.

Розглянуто можливості програмного продукту «i2», який вважають світовим лідером серед програмних засобів для візуального аналізу даних у процесі розслідування кримінальних правопорушень і використовують аналітики та слідчі всього світу, а також інші аналітичні системи, використовувані правоохоронними органами зарубіжних держав, серед них: CrimeView Server – здійснює аналіз певних ділянок місцевості (зон) із максимальним рівнем вуличної злочинності, зміни маршрутів патрулювання у виявлені зони; My Neighborhood Map System – призначена для візуалізації повідомлень про кримінальні правопорушення, що надходять, і звітів поліції (складається з таких компонентів: 911 Incident Responses Map, Police Reports Map, Monthly Crime Statistics Map); CrimeDC – забезпечує надання громадянам даних про вчинені кримінальні правопорушення в районі їх проживання, у тому числі статистичні дані.

Аналізуючи погляди вчених і практиків щодо підготовки фахівців для підрозділів МВС (ОНП) України, запропоновано концепцію такої підготовки. Вона вирізняється комплексністю та дозволяє набути знання як в юридичній, так і в організаційно-технічній сфері, відпрацювати певні навички. Підтримується пропозиція щодо створення на базі НАВС наукового навчально-практичного полігону інформатизації МВС України та органів Національної поліції, що сприятиме визначенню й вирішенню нагальних потреб науки, практики та навчального процесу.

У підрозділі 3.2. «Підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень з використанням Інтегрованої інформаційно-пошукової системи МВС України» запропоновано авторське бачення криміналістичного алгоритму як системи приписів (комп'ютерних програм) слідчого, оперативного або іншого працівника органів поліції, побудовану в оптимальній послідовності операцій на основі пріоритетів та узагальненого досвіду, запровадженні максимально наближених (істинних) варіантів вирішення завдань, що склалися на певному етапі розслідування. Запропоновано типовий алгоритм розслідування

кримінальних правопорушень, який може містити такі елементи: обставини кримінального правопорушення, які підлягають встановленню (доказуванню); типові слідчі ситуації на різних етапах розслідування (початковому, наступному, завершальному); типові завдання розслідування кримінальних правопорушень для широкого спектра слідчих ситуацій та етапів; системи засобів (шляхів) вирішення типових завдань слідчих ситуацій, які склалися.

Дисертант зазначає, що вітчизняні правоохоронці мають певний досвід власної інтелектуальної системи аналізу Realtime intelligence crime analytics system (RICAS). Ця система є надбудовою до чинної ІІПС та відкриває можливості застосування математичних інструментів технологій Data, Mining, Visual mining та OLAP, яка дозволяє значно підвищити ефективність і результативність розкриття кримінальних правопорушень по гарячих слідах і нерозкритих раніше кримінальних правопорушень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає у всебічному дослідженні використання обліків та автоматизованих систем при розслідуванні кримінальних правопорушень і формування на цій основі висновків та пропозицій щодо вдосконалення законодавства й практики його застосування.

За результатами проведеного дослідження було сформульовано такі висновки:

1. Основну передумову розвитку обліків та автоматизованих інформаційних систем в ОНП (ОВС) становила потреба накопичення, зберігання, систематизації (оброблення), багаторазового використання інформації про певні об’єкти. Розвиток обліків та автоматизованих інформаційних систем складався з таких тісно пов’язані між собою етапів: запровадження у практичну діяльність поліцейських служб (ОВС); централізація обліків і створення мереж; комп’ютеризація системи обліків; створення обліків та автоматизованих інформаційних систем міжвідомчого характеру, розвиток міждержавних обліків та автоматизованих інформаційних систем; удосконалення функціонування, у тому числі інтеграції існуючих автоматизованих інформаційних систем. Дослідження обліків та автоматизованих інформаційних систем дозволяє класифікувати їх на групи: за вертикаллю, горизонталлю, функціональним призначенням, типами інформаційних ресурсів, рівнем автоматизації інформаційних систем, порядком доступу до інформації, відомчою належністю.

2. Значення інформаційного забезпечення при розслідуванні кримінальних правопорушень важко переоцінити, адже в сучасних умовах без такого забезпечення уявити кримінальне провадження неможливо. Обґрунтовано, що у процесі розслідування обліки та автоматизовані інформаційні системи незалежно від їх цільового призначення та відомчої належності вирішують завдання з пошуку корисної інформації про певні об’єкти чи факти та ін. Суб’єктами використання обліків та автоматизованих

інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень є особи (слідчий, експерт, оперативний працівник та ін.), наділені в установленому чинним законодавством порядку правами і обов'язками пізнавати об'єкти обліку. Форми використання обліків та автоматизованих інформаційних систем залежно від прав і обов'язків суб'єктів можуть змінюватися щодо рівня доступу, типів інформаційних ресурсів тощо.

3. Дослідження організаційно-правових особливостей використання обліків та автоматизованих інформаційних систем засвідчило наявність проблем щодо проведення у стислі строки якісного аналізу достовірних даних, виявлення корисної інформації, яка сприятиме розслідуванню конкретного кримінального правопорушення тощо, які потребують розв'язання.

Зокрема, для забезпечення формування та ведення Національною поліцією України власних баз (банків) даних для реалізації покладених на неї завдань, визначених ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», запропоновано відповідні зміни у частині повноважень поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення, а саме до ст. ст. 25–28 цього Закону. Крім того, через відсутність можливості повної інтеграції Єдиного реєстру досудових розслідувань з ІІПС для використання актуальної й достовірної інформації та вміщення її в усі чинні інформаційні підсистеми, запропоновано внести зміни до ст. 214 КПК України – здійснити трансформацію Єдиного реєстру досудових розслідувань в Електронну систему досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, із розмежуванням на окремі відомчі сегменти органів, що здійснюють досудове розслідування та судовий розгляд.

4. Встановлено, що особливе місце серед джерел інформації займають обліки та бази даних різних за цільовим призначенням та відомчою належністю інформаційних систем, зокрема: інформаційні системи МВС: ІІПС – «Єдиний облік», «Затримані та доставлені», «Злочин», «Особа», «Розшук», «Пізнання», «Угон», «Викрадені (втрачені) документи», «Річ», «Антикваріат», «Кримінальна зброя», «Зареєстрована зброя», «Адміністративне правопорушення», «Мігрант», «Корупція», «Кримінальна статистика», «ЄДРПОУ», «Домашній арешт», «Слідство: доручення», а також ІС «ОДК», АДІС «ДАКТО-2000», ІБнД про ТЗ (НАІС), ІМІТС «Аркан»; інших відомств – ЄРДР тощо. Їх особливостями є рівень зосередженості та автоматизації, функціональне призначення, тип інформаційних ресурсів, порядок доступу до інформації, відомча належність тощо. Крім того, зазначено, що основна проблема сучасного етапу полягає вже не в збиранні й накопиченні даних, а в тому, щоб у найкоротші строки провести якісно проаналізувати достовірні факти, виявити корисну інформацію, а також підготувати на її основі рішення, спрямовані на розслідування конкретного кримінального правопорушення.

5. Визначено алгоритмами дій слідчого та оперативного працівника, спрямованих на встановлення певних об'єктів чи фактів, отримання інформації про них із використанням можливостей, які надають ІІПС, інші автоматизовані інформаційні системи та обліки. Виокремлено деякі загальні слідчі ситуації щодо встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення,

передбачені ст. 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 190 (шахрайство) КК України. Зокрема: правопорушника затримано з документами, що посвідчують його особу (ІП «Особа», «Зареєстрована зброя», «ЄДРПОУ» ІІПС, ІС «ОДК», ІБнД про ТЗ (НАІС), а також ІС навчальних закладів, медичних установ військкоматів, відділів кадрів установи, де особа працює, ДРС України, ДФС України, реєстри Мін'юсту, інформаційні ресурси мережі Інтернет тощо); правопорушника затримано без документів (ІП «Затримані та доставлені» ІІПС, ІС ДМС України тощо); на місці вчинення кримінального правопорушення виявлено документи, що могли належати правопорушнику (ІП «Викрадені (втрачені) документи» ІІПС, ІС ДМС України, навчальних закладів тощо); правопорушник не затриманий та відомостей про його місцезнаходження немає (ІП «Розшук», «Пізнання», «Злочин», «Кримінальна статистика», «Річ», «Антикваріат» ІІПС, ІМІТС «Аркан», ІС Робочого апарату Укрбюро Інтерполу та міжнародних ІС, реєстри Мін'юсту, ІС банківських установ, навчальних закладів, оператори мобільного зв'язку, адміністратори мереж, спортивних закладів, туристичних компаній, інформаційні ресурси мережі Інтернет тощо); на місці вчинення кримінального правопорушення є сліди, що могли бути залишені правопорушником (криміналістичні обліки ДНДЕКЦ МВС України, АДІС ДАКТО–2000); правопорушник з місця вчинення кримінального правопорушення втік і дані про нього та його місцезнаходження невідомі (ІП «Слідство: доручення» ІІПС тощо).

6. Висвітлено вітчизняний та зарубіжний досвід інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Доведено необхідність докладного вивчення та ширшого запровадження зарубіжного досвіду щодо інструментарію для інформаційно-аналітичного забезпечення, зокрема системи i2, а також вітчизняного досвіду щодо використання власної інтелектуальної системи аналізу Realtime intelligence crime analytics system (RICAS) для візуального аналізу даних у процесі розслідування.

7. Для підвищення ефективності ІІПС, що багато в чому залежить від об'єктивності та достовірності інформації, яка міститься в інформаційній системі, запропоновано започаткувати організаційно-управлінські заходи для вдосконалення роботи працівників територіальних інформаційних підрозділів (управління, відділи, відділення) Головних управлінь Національної поліції, посилити щомісячний контроль за об'єктивністю та повнотою формування обліків та автоматизованих інформаційних підсистем, своєчасністю надання до обліку первинних документів, забезпечити належний рівень взаємодії зі структурними підрозділами та галузевими службами у частині формування інформаційних ресурсів, їх використання в розслідуванні кримінальних правопорушень, ініціювати проведення додаткових занять із працівниками галузевих підрозділів, які беруть участь у формуванні ІІПС, щодо вивчення нормативних документів, що регламентують формування інформаційних підсистем ІІПС.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дабіжа Д. В. Шляхи підвищення рівня достовірності інформації в Інтегрованій інформаційно-пошуковій системі ОВС України / Д. В. Дабіжа // Форум права / Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2015. – № 3. – С. 33–36.

2. Дабіжа Д. В. Перспективи використання інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС України під час розслідування кримінальних правопорушень / В. Г. Хахановський, Д. В. Дабіжа // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – Київ, 2015. – № 1. – С. 229–235 (внесок здобувача 50 %).

3. Дабіжа Д. В. Використання інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень / Д. В. Дабіжа // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : серія юридична : зб. наук. пр. – 2015. – № 4. – С. 221–230.

4. Дабижа Д. К вопросу о получении и использовании информации при расследовании уголовных правонарушений / Дмитрий Дабижа // Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata» («Закон и Жизнь»). – 2016. – № 4/3 (292). – С. 11–14.

5. Дабіжа Д. В. Класифікація обліків та інформаційних систем / Д. В. Дабіжа // Криміналістичний вісник / ДНДЕКЦ МВС України ; НАВС. – Київ : ПК «Типографія від «А» до «Я», 2016. – № 1 (25). – С. 175–180.

6. Дабіжа Д. В. Інтегрована інформаційно-пошукова система ОВС України як основа ефективної протидії злочинності / Д. В. Дабіжа // Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності : матеріали наук.-практ. Семінару (Харків, 27 трав. 2015 р.). – Харків. : Нац. ун-т внутр. справ., 2015. – С. 33–38.

7. Дабіжа Д. В. Можливості інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень / Д. В. Дабіжа // Процесуальне та криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в світлі сучасного Кримінального процесуального кодексу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 26 листоп. 2015 р.). – Одеса. : ОДУВС, 2015. – С. 38–41.

8. Дабіжа Д. В. Проблеми застосування інформаційних систем ОВС України під час розслідування кримінальних правопорушень / Д. В. Дабіжа, В. Г. Хахановський // Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС та навчальному процесі : зб. наук. ст. за матеріалами доп. наук.-практ. конф. (Львів,17 груд. 2015 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2015. – С. 11–14 (внесок здобувача 70 %).

9. Дабижа Д. В. К вопросу о классификации учетов и информационных систем во время расследования уголовных правонарушений [Электронный ресурс] / Д. В. Дабижа // Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф. (Могилев, 20 мая 2016 г.) / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства

внутренних дел Республики Беларусь». – Режим доступа : http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20161018095233_Dabizha.pdf.

10. Дабіжа Д. В. Передові методи алгоритмізації та аналізу в діяльності правоохоронних органів / Д. В. Дабіжа // Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики : зб. тез доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 лип. 2016 р.). – Київ : Національна акад. внутр. справ, 2016. – С. 207–209.

11. Дабіжа Д. В. Використання інформаційних систем для візуального аналізу даних в боротьбі з кіберзлочинністю / Д. В. Дабіжа, В. Г. Хахановський // Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 жовт. 2016 р.). – Одеса : ОДУВС, 2016. – С. 142–144 (внесок здобувача 70 %).

12. Дабіжа Д. В. Напрями підвищення кваліфікації кадрів підрозділів Національної поліції з розслідування кримінальних правопорушень / Д. В. Дабіжа // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Сєвєродонецьк, 23 груд. 2016 р.). – Сєвєродонецьк : ЛДУВС, 2017. – С. 67–70.

АНОТАЦІЯ

Дабіжа Д. В. Використання обліків та автоматизованих інформаційних систем при розслідуванні кримінальних правопорушень. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістка; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

У дисертації досліджено проблеми інформаційного забезпечення пошуково-пізнавальної діяльності при розслідуванні кримінальних правопорушень. Розкрито сутність та значення цієї діяльності, визначено завдання, функції, можливості, шляхи підвищення ефективності, напрями використання спеціалізованих обліків та автоматизованих інформаційних систем у кримінальному провадженні, запропоновано їх авторську класифікацію. Розглянуто головні напрями вдосконалення криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, зважаючи на потенціал сучасних інформаційних систем.

Окреслено організаційно-правові проблеми застосування інформаційних систем, висвітлено вітчизняний та зарубіжний досвід інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, доведено можливість поширення позитивного досвіду в Україні.

Ключові слова: криміналістична інформація, облік, використання інформаційних систем, Інтегрована інформаційно-пошукова система, слідчі (розшукові) дії, розслідування кримінальних правопорушень, слідча ситуація.

АННОТАЦИЯ

Дабижа Д. В. Использование учетов и автоматизированных информационных систем при расследовании уголовных правонарушений. – *Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистка; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2017.

Диссертация посвящена исследованию проблем информационного обеспечения поисково-познавательной деятельности при расследовании уголовных преступлений. Раскрыты сущность и значение этой деятельности, определены задачи, функции, возможности, пути повышения эффективности, направления использования специализированных учетов и автоматизированных информационных систем в уголовном производстве, предложена их авторская классификация. Рассмотрены основные направления совершенствования криминалистической методики расследования отдельных видов уголовных преступлений с учетом потенциала современных информационных систем. Очерчены организационно-правовые проблемы применения современных информационных систем, освещены отечественный и зарубежный опыт информационно-аналитического обеспечения расследования уголовных преступлений, доказана возможность распространения положительного опыта в Украине.

В работе определено, что информационные процессы при расследовании уголовных преступлений сложные и специфические, они в определенной степени охватывают практически все подразделения полиции, а также других правоохранительных органов, министерств и ведомств. А непрерывность таких процессов обеспечивают информационные системы, которые предоставляют систематизированную и обработанную информацию из определенных источников. Система сбора, обработки и хранения информации содержит, в частности, статистические, оперативно-справочные, криминалистические учеты. Объектом таких отношений является информация – правовая, судебная, доказательственная, оперативно-розыскная, ориентировочная, тактическая, оперативно-тактическая, криминалистически значимая, первоначальная, следственная, криминалистическая и т.д. Познается она только теми субъектами, которые наделены определенными правами и обязанностями действующим законодательством (следователь, эксперт, оперативный работник и др.).

Доказано, что предпосылками возникновением учетов и автоматизированных информационных систем в деятельности правоохранительных органов является идентификация, накопление, хранение, систематизация (обработка), неоднократное использование информации об определенном объекте или предмете. Отмечено, что внедрение учетов и информационных систем имеет определенные этапы развития: внедрение в практическую деятельность полицейских служб; централизация учетов и создание сетей; компьютеризация системы учета; создание учетов и автоматизированных информационных систем межведомственного характера, развитие межгосударственных учетов и информационных систем; усовершенствование функционирования.

С целью повышения объективности и достоверности информации, содержащейся в ИИПС, предложено улучшить организационно-методическое руководство работой сотрудников подразделений информационного обеспечения территориальных управлений, отделов, отделений ГУНП, усилить ежемесячный контроль за объективностью и полнотой формирования информационных подсистем, своевременностью предоставления к учету первичных документов, обеспечить надлежащий уровень взаимодействия со структурными подразделениями и отраслевыми службами в части формирования информационных ресурсов, их использования в повседневной оперативно-служебной деятельности, инициировать проведение дополнительных занятий с работниками подразделений ОНП, участвующих в формировании ИИПС, по изучению нормативных документов, регламентирующих формирование информационных подсистем ИИПС.

Указан алгоритм использования информационных систем для установления определенных объектов или фактов, получения информации о них в ходе расследования уголовных преступлений.

На основе изучения взглядов ученых и практиков автор предложил концепцию подготовки специалистов для подразделений и органов МВД Украины, которая отличается комплексностью и позволяет приобрести знания как в юридической, так и в технической сфере, отработать соответствующие навыки.

Ключевые слова: криминалистическая информация, учет, использование информационных систем, Интегрированная информационно-поисковая система, следственные (розыскные) действия, расследование уголовных правонарушений, следственная ситуация.

SUMMARY

Dabizha D. V. Use of accounting records and automated information systems in criminal investigations. – *Manuscript.*

Dissertation for the degree of PhD in Law by specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic inquiry; operatively-search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

The Thesis analyses the problems and challenges related to information support of searches and enquiries in investigations of criminal offences. The author has studied the nature and meaning of such activities, determined the objectives, functions, options, ways of performance improving and areas of the use of specific records and automated information systems in criminal proceedings, and suggested the author's classification thereof. The study outlines the key directions of improvement of forensic and investigative techniques for certain types of criminal offences taking into account the potential of modern information systems.

The author has analysed the institutional and procedural problems related to the use of information systems, highlighted the domestic and international experience in the information and analytical support of criminal investigations, and has provided proofs of the possibility to implement the successful experience in Ukraine.

Keywords: forensic data, accounting records, use of information systems, integrated information search system, investigative actions, criminal investigations, investigation circumstances.